

„romskými“ stereotypy, a jejich výsledkem je něco, co by se spíše než za typologizaci romských politiků dalo označit za psychologizaci rozhovorů s osobnostmi, které deklarují, nebo by z pohledu majority úspěšně mohly deklarovat, romský původ. Získaná data z rozhovorů pak navíc autorka nejen v první části publikace kriticky příliš nevyužívá, ale není možné je ani nijak ověřit či dále využít (kniha neobsahuje informace o jejich archivaci).

Jak je z uvedených kritických poznámek zřejmé, na akademický příspěvek, kterým by se česká debata o Romech vypořádala nejen s romantizujícími a esencialistickými koncepty, ale i s přežitým konceptem „kultury chudob“, si tedy zřejmě budeme ještě muset chvíli počkat.

Filip Pospíšil

Lenka J. Budilová:
Dědická praxe, sňatková strategie a pojmenování u bulharských Čechů v letech 1900–1950

Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2011, 242 s.

Brněnské nakladatelství CDK vydalo ve své etnologické ediční řadě již několik publikací věnovaných problematice Vojvodova, české „krajanské“ obce v Bulharsku. Kniha Lenky Jakoubkové Budilové má v této řadě specifickou pozici pro svůj jasně vyprofilovaný předmět zájmu a zřetelné ohnisko analýzy, kterým je – v nejširším smyslu slova – demografické chování vojvodovských Čechů a Slováků. Autorka se zde na základě terénních antropologických

metod, zejména rozhovorů jak s obyvateli Vojvodova, tak s reemigranty z Vojvodova žijícími dnes na jižní Moravě, zabývá otázkami dědické praxe, hospodářské činnosti, režimu sňatků, životního cyklu, struktury domu a pojmenovávání v tomto společenství v letech 1900 až 1950. Její práce využívá metod sociální a kulturní antropologie, které částečně propojuje s postupy historické demografie či historické antropologie rodiny. Kniha je velmi zdačně fundována teoreticky a zároveň je dobře metodicky a badatelsky založena; přináší však také zajímavá zjištění, která vybízejí k dalším otázkám.

Publikace poskytuje poměrně rozsáhlý materiál například k úvahám o tom, nakolik platí, či neplatí obecné teze o jihovýchodním typu utváření rodiny. Tendence k vytváření nukleárních rodin, existence služby u dívek či dcery dostávající při dělení půdy spojeném se sňatkem poloviční výměru půdy oproti synům, jsou například prvky narušující klasický obraz jihovýchodního utváření rodiny. Byť je velmi diskutabilní, jak autorka sama ukazuje, mluvit o nějakém jednotném a homogenně rozšířeném jihovýchodním modelu utváření rodiny, navíc v době, na niž autorka svá bádání orientuje, je nutno počítat s tím, že takový model, existoval-li vůbec v tradiční společnosti jihovýchodní Evropy, byl již dávno narušen modernizačními procesy, uvedená otázka by jistě zasloužila podrobnějšího rozpracování. Kupříkladu poloviční podíl pro dcery oproti synům je na jedné straně výrazně odlišný od raněnovověké srbské či chorvatské praxe (dcery nemají dědičných nároků a nepřinášejí ani sňatkem do rodiny ženicha půdu – alespoň dle literatury), na straně druhé velmi připomíná západočeský systém preference mužských

dědiců (srov. např. Vladimír Procházka: *Česká poddanská nemovitost v pozemkových knihách 16. a 17. století*, Praha 1963). To vše může mimo jiné směřovat k otázce, nakolik na jihovýchod přinášeli do té doby neznámé formy rodinného utváření právě kolonisté (původně němečtí, posléze třeba i čeští).

Domnívám se, že zjištění týkající se Vojvodova by bylo velmi lákavé zkusit využít ke komparativním studiím. Kupříkladu svébytný ráz vojvodovské české komunity, jejíž identita je prvotně náboženská a teprve druhotně etnická, by stálo za to srovnat s povahou pietisticko-luterských komunit z Württemberska, pro něž máme podobné historickoantropologické (Ulrike Gleixner: *Pietismus und Bürgertum. Eine historische Anthropologie der Frömmigkeit*, Göttingen 2005), popřípadě i historickodeiografické studie (Hans Medick: *Weben und Überleben in Laichingen 1650-1900. Lokalgeschichte als Allgemeine Geschichte*, Göttingen 1997). V obou německých případech jde sice o tematiku starší (studie sledují problematiku raného novověku s přesahem až do druhé poloviny 19. století), přece však jde o rozbor obdobných situací (pietisté tvořili minoritní náboženskou komunitu z hlediska celozemského, avšak v některých místech či vsích byli majoritou). Šlo by kupříkladu komparativně řešit otázku, nakolik je váha kladená na příbuzenství a nápadná sociálně-konfesionální endogamie dána primárně religijním pojetím skupinové sebeidentifikace. Právě tak by se ale dala srovnávacími postupy řešit také otázka, zda výrazná tendence k nadřazenosti mužů nad ženami může souviset se silnou vazbou hodnotových orientací na biblickou tradici (resp. její tradiční interpretace), nebo je v případě

Vojvodova spíše ozvukem silně patriarchální a patrilineární tendence v jihovýchodním typu utváření rodiny.

Další otázka, nad kterou se lze v souvislosti s knihou Lenky J. Budilové zamyslet, má spíše povahu metodologickou. Autorka pro svou analýzu využívá zejména data z terénních výzkumů a částečně analýzu písemných dokumentů. Informátorů využívá k tomu, aby zjistila, jak se samotní aktéři ke svému demografickému chování stavěli, jaký význam připisovali příbuzenství, manželství apod. Tento postup je z hlediska sociální a kulturní antropologie zcela legitimní, přece je však jiný než postupy historické antropologie či historické demografie. V této souvislosti se nabízí otázka srovnání právě zmíněných metodologií, resp. na nich založených výsledků. Lenka J. Budilová pracuje se vzorkem určité komunity, která sama sebe jako komunitu pojednává, prožívá určitou kolektivní identitu, přičemž určité praktiky (stran sňatku, organizace domu apod.) by byli informátoři z této komunity sami s to pojednat jako identitotvorné znaky. Historický demograf či historický antropolog rodiny (práce klasiků rázu Petera Lasletta, Michaela Mitterauera a mnoha dalších) pracují se vzorkem určité populace. Tuto populaci jim jako „objekt“ bádání nenabízejí aktéři sami svými výpověďmi o vlastní skupinové identitě, nýbrž většinou nějaký pramen evidenční povahy (státní, církevní či vrchnostenské provenience). Jak by asi vyznělo zamýšlení nad tím, jak velký rozdíl představuje, studují-li zvolené jevy v rámci – mnou nyní pracovně řečeno – „komunity“, či v rámci „populace“?

Pavla Horská